

ГОД. I, СВЕСКА 2.

АПРИЛ-ЈУНИ 1940

МАК-23/1/2

ЕТНОЛОГИЈА

ЧАСОПИС ЕТНОЛОШКОГ ДРУШТВА У СКОПЉУ

Уредник
Д-Р МИЛ. С. ФИЛИПОВИЋ

С К О П Љ Е 1 9 4 0
ШТАМПАРИЈА „ЈУЖНА СРБИЈА“

(човек са великим и гадним уснама). „Сечко, печко петмесечко, Секол не секол на лето мирисаш”, јесте пркос којим се указује да ће и његово проћи, јер је ето св. Атанасије о своме дану метнуо запаљену главњу у земљу од које ће се земља отоплити и снег отопити.

Риста Апостоловић

ПИТАЊА И ОДГОВОРИ

Поводом питања која је под насловом „Краљевић Марко у народном предању” објавио у „Етнологији” проф. Тих. Р. Ђорђевић (свеска 1, стр. 58). Уредништво је до сада добило два одговора који се овде објављују.

ДВА ПРЕДАЊА О КРАЉЕВИЋУ МАРКУ У ШТИПУ

У Штипу се налази једно брдо које се зове Хисар. На њему су рушевине великог града који свет зове: „Марково Кале” или „Маркови Кули”. Народ верује да је тај град сазидао Марко Краљевић и да је прозван по њему.

Како је град давно напуштен, на њему се види велики утицај времена. Има много шупљина и рупа. Штипљанци верују да из тих рупа стално тече просо, јер су ту некада били велики хамбари са просом — „хамбари Краљевића Марка”.

Обичај је, да се сваке године на празник Четрдесет мученика иде на Марков Град. Цео свет иде на тврђаву. Свако ко дође, био то одрастао или дете, мушко или женско, баца по четрдесет камичака у Брегалницу. Пре ратова било је увек да се тога дана мушкарци боре (рву). Долазили су и пеливани и изводили игре.

Овога дана, када сваки сматра да мора да иде у тврђаву, носи кокице („катрки”) и тамо их једе.

Један део Штипа зове се Ново Село. Изван Новог Села је Новоселска Клисура, а ниже ње је гробље. Недалеко од гробља налази се један већи камен који народ зове „Марков Камен”, јер је тобоже на њему отисак Маркове руке. Када пада киша она се задржава у пукотинама камена. Сматра се да је та вода „посвећена”, и народ се маже том водом, нарочито очи да би биле здраве. Та вода штити и од разних болести, као што помаже здравима од урока.

По предању, у Новоселској Клисури становала је Маркова сестра. Нико није могао да ми каже како се она звала. Једнога дана она оде у град код Марка. Нешто су се свађали и после тога она га прокуне: „Утките да ти утат” тј. да му кукају грлице или боље речено „да му само кукавице кукају у граду”. У клетви је још додала да ће град једнога

дана опустети и да никога у њему неће бити него само „утке“. Хамбари му неће бити пуни и из њих ће просо цурети, а грлице ће се њиме хранити. После овога Маркова се сетра врати својој кући. Марко, ражљућен, хтеде да убије сестру. Дохвати један камен да убије сестру, која је скоро била пред кућом. Камен није погодио циљ и падне даље од куће Маркове сестре. Данас се тај камен зове Марков Камен и на њему је отисак од његове руке.

Иванка Милићевић

МАРКОВО КАЛЕ У ВРАЊУ

На путу који иде десном страном планине Плачевице за Пољаницу, а који иде преко планинских села до Лесковца, налазе се данас рушевине некаквог утврђења које народ назива Марково Кале. Пут почиње од северне периферије града Врања па после вијугавог успона на неких 4 км од вароши пролази поред тих развалина. Лево од пута је дубока провалија којом тече мали планински поток. Овај поток код развалина тврђаве прави мали водопад, јер брежуљак на којем је тврђава уздигнут је од долине тако да заправо одавде почиње кланац између Крепиловице и Плачевице. Види се да је тај град имао стратегијски значај. Потпуно је затварао пут и прилаз Врању. Пут пролази поред самих рушевина до којих се долази једном уском стазом. Зидине са северне стране су сасвим разорене до земље. Западна страна је сачувана доста: на тој страни је зид висок неколико метара. Зидови су грађени од ситног камена и малтера, па према садашњем изгледу не претстављају ни уметничку ни архитектонску вредност. Постоји мишљење да је то била нека турска караула или ђумрукчиница. Можда је ту била војна стража која је чувала Врање од пљачке Арбанаса за време Турака, јер је познато да су Арбанаси пљачкали варош и једном спалили Саборну цркву.

У народу пак о тој тврђави има прича коју сам ја забележио од своје бабе која је имала око 90 година кад је умрла (1930). У истој верзији ту сам причу слушао и од многих старих људи. Краљевић Марко живео је усамљен и у својој тврђави потпуно обезбеђен. У дворишту тврђаве био је улаз у подземне просторије (данас се збиља види једно удубљење) које су водиле ка подножју брега, на коме је тврђава, чак до потока. Народ је Краљевића Марка замишљао као човека високог, снажне физичке кондиције па према томе и моћи. Отуда и веровање да је удубљење на једном камену поред пута а близу града, које је дугачко око 80 см, отисак његовог стопала. Отисак чаше у виду

круга на истоме камену који се налази поред пута у близини тврђаве је такође велики, а познато је казивање народних песама да је Краљевић Марко волио да пије. Он је у својој тврђави имао уређен живот, и оне пећине на подножју Крепиловице служиле су му као пећи за печење хлеба (данас у те пећине завлаче се нероткиње на Ђурђев-дан). Краљевић Марко је у својој тврђави чувао патке, па су оне једног дана изашле кроз подземне ходнике, кад Краљевић Марко није био у тврђави, у поток. Турци су их примамили и на тај начин открили тајни улаз у тврђаву, ушли и разорили је. Кад је то видео Краљевић Марко, попео се на планину Плачевицу и заплакао од жалости (отуда име Плачевица). Своју гигантску ногу пребацио на другу планину, прекрстио се (по томе названа планина „Крстиловица“) да му Бог помогне и пошао даље.

Ст. Стевановић

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ

Д-р Јован Ердељановић: Основе етнологије. Издање Задруге Професорског друштва. Београд, 1939.

Иако се етнолошка наука јако развила, ипак њени главни резултати све доскора нису били приступачни нашој средњошколској омладини. Тек од пре неколико година заведена је етнологија као наставни предмет у седмом разреду наших средњих школа.

Тешкоће на које се у почетку наилазило при извођењу наставе етнологије биле су велике. Пре свега, није било довољно стручних наставника за тај предмет. Осим тога није било ни уџбеника, који би одговарали савременом стању науке и који би били подешени за наше ученике. Данас је у томе погледу стање умного измењено и показује се знатан напредак. Имамо сада, може се рећи, довољан број стручно обучених наставника за етнологију. А затим, добили смо један уџбеник, који, и као помоћно средство за ученике и као стручни приручник за наставнике, омогућује да настава етнологије добије онај значај који она по своме задатку и улози у васпитању ученика треба да има. То је уџбеник „Основе етнологије“ од д-ра Јована Ердељановића. Због његовог особитог значаја за ширење етнолошких знања код нашег подмлатка желимо да га на овом месту прикажемо. То ћемо учинити утолико пре што се наша запажанја оснивају на искуству стеченом петогодишњим предавањем етнологије по ранијем издању овог уџбеника.

Сувишно би било овде износити све оне тешкоће које морају да савлађују и ученици и наставници при употреби великог броја средњошколских уџбеника, ма да би се тек тада могла правилно оценити сва својства овог уџбеника.